

УДК 327 (477)

КОНКУРЕНТНА БОРОТЬБА ЄС І РОСІЇ НА ПРОСТОРІ СПІЛЬНОГО СУСІДСТВА

Хилько О. Л.

Кандидат політичних наук, старший науковий співробітник Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Анотація. Після останньої хвилі розширення Європейського Союзу між ним та Росією оформився так званий простір «спільного сусідства», тобто регіон Східної Європи. Його інтегрованість до того чи іншого простору буде визначати силові параметри відповідних центрів. В основі конкурентної боротьби двох суб'єктів міжнародної взаємодії лежить конфлікт двох абсолютно різних парадигм розвитку і стратегічних цілей. В основі європейського проектування сили на регіон лежить ціннісно-нормативний і частково геополітичний фактор або ціннісно-орієнтована геополітика. Російська парадигма проектування сили базується на прагматичній геополітиці. І змагання відбувається саме в контексті цих двох парадигм. На сьогодні Україна, яка володіє визначальними силовими характеристиками в зоні спільного сусідства, стоїть в центрі цієї конкурентної боротьби.

Для досягнення власних геостратегічних цілей два суб'єкти міжнародної взаємодії використовують різний інструментарій, ефективність якого залишається під питанням, що доводить приклад України, яка перебуває в процесі підписання Угоди про асоціацію з ЄС.

З огляду на різницю в цивілізаційно-парадигмальному розвитку ЄС і Росії, їх геостратегічні цілі, Україна в близько- та середньостроковій перспективі залишатиметься в зоні конкурентної боротьби, що вимагатиме пошуку такої моделі взаємовідносин із сусідніми центрами сили, яка забезпечить Україні поступ, позбавлений зовнішньополітичного тиску.

Ключові слова: Україна, ЄС, Росія, зона спільного сусідства, трансформаційна сила, Угода про асоціацію.

Постановка проблеми. Європейський Союз і Росія виступають в якості одних із провідних центрів сили на міжнародній арені, і кожен з них формує власне інтеграційне поле. В якості такого поля для них обох виступає так званий простір «спільного сусідства», тобто регіон Східної Європи, інтегрованість якого буде визначати силові параметри відповідних центрів. В центрі конкурентної боротьби двох суб'єктів міжнародної взаємодії на сьогодні стоїть Україна, яка володіє визначальними силовими характеристиками в зоні спільного сусідства.

Мета статті – висвітлити інструментарій, який використовують суб'єкти для досягнення власних цілей в зоні спільного сусідства і пояснити ефективність чи неефективність його застосування, в першу чергу, на прикладі процесу підписання Угоди про асоціацію з Україною, яка виступає в якості одного з головних механізмів ЄС по інтегруванню України до власного поля і прикладом трансформаційної сили Євросоюзу, що, відповідно, сприймається Росією як фактор протидії її геостратегічним цілям. Відтак, аналіз сфокусований на прикладі України як центрального елемента сучасної регіональної взаємодії.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика конкурентної боротьби ЄС і Росії аналізується в контексті трансформаційної та нормативної сили ЄС (Т. Бьорзель [1; 2], Г. Граббе [15], І. Солоненко [12] та ін.), Європейської політики сусідства ЄС, програми Східне партнерство та східної політики Союзу загалом (К. Пишнікова [8], О. Шумило-Тапіола [14], Р. Янгс [8] та ін.), інтеграційних процесів на євразійському просторі та геополітичного аналізу європейського, євразійського політичних просторів (за лідерства Росії), що перетинаються (С. Андрущенко, М. Емерсон [13, 16], О. Литвиненко [3, 4], Л. Шевцова [18] та ін.).

Основні результати дослідження. Після останньої хвилі розширення за рахунок країн ЦСЄ Європейський Союз наблизив свої кордони до пострадянського простору або нових незалежних держав (ННД), які, як вважається, «застрягли в перехідному (транзитивному) стані» [1, с. 395], а головною перешкодою їх модернізації є слабка спроможність держави і проблеми демократії. А відтак, транснаціональні загрози, здатні долати кордони, похідні з території цих країн, стали розглядатись в якості одних із найбільш актуальних для Союзу. Така ситуація диктувала необхідність поширення існуючих інструментів та, згодом, вироблення нових, по відношенню до зони нового сусідства.

З країнами пострадянського простору, в тому числі з Україною, ЄС обрав стратегію «довгострокового зближення» що базується на розширенні і поглибленні співробітництва через запровадження в національне законодавство *acquis communautaire*. Інструментальними засобами для досягнення зближення виступили угоди про партнерство і співробітництво, Європейська політика сусідства (ЄПС), програма Східне партнерство, угоди про асоціацію.

Підписання угоди про асоціацію з Україною, переговори про яке відбувались на платформі програми Східне партнерство (яка є нормативним та геополітичним проектом ЄС), є як механізмом інтегрування України до європейського простору, так і стимулом та імпульсом модернізації політичної та економічної системи, а, відтак, завершення транзитивних процесів в Україні.

Чим є Угода про асоціацію з Україною для Європейського Союзу? Це документ, який, в першу чергу, відображає геостратегічні інтереси і цілі Європейського Союзу, є логічним вираженням його зовнішньополітичних амбіцій на глобальне лідерство і закріплення його позицій як світового центру сили, що динамічно розвивається. Одним із критеріїв оцінки такого центру сили є розширення його впливу за допомогою різного інструментарію.

Угоди про асоціацію, окрім того, виступають в політиці Європейського Союзу в якості інструменту європеїзації. Під європеїзацією Єврокомісія має на увазі інструмент ЄС для формування «кільця друзів», які поділяють спільні із країнами-членами ЄС норми та принципи «гарного врядування» (*good governing*) та відповідно адаптують національні інститути та політики. Під даним терміном європейська дослідниця Т. Бьорзель розуміє формування такої структури політичних можливостей, яка пропонує суб'єктам додаткові ресурси для здійснення свого впливу, в той же час, суворо обмежуючи здатність інших переслідувати власні цілі [2, с. 5]. Тобто, європеїзація має також на меті відігравати і геополітичну роль.

Як процес європеїзації, так і нормативна (чи ширше – трансформаційна) сила ЄС, що виступають як цілі та інструменти, і закладені в основу проекту Східного партнерства, базуються на системі європейських цінностей. Саме ці ліберально-демократичні цінності і має поширювати Східне партнерство через добровільну згоду країн партнерів запроваджувати норми ЄС у національне законодавство.

Сукупність вищенаведених факторів дає підстави говорити про об'єктивну зацікавленість і доведену доцільність для Європейського Союзу іти на підписання Угоди з Україною.

Чим є Угода про асоціацію ЄС з Україною для Росії? Вочевидь, найбільш зрозуміле геополітичне пояснення значення України для Росії вже давно дав видатний геополітик Зб. Бжезинський: без України Росія – не імперія. Варто також звернути увагу на влучне пояснення значення України та еволюції її зовнішньої політики для Росії, яке дав у своєму ґрунтовному дослідженні вітчизняний аналітик О. Литвиненко [3]. Аналізуючи стратегічну культуру Росії, що лежить в основі її зовнішньополітичної та геополітичної стратегії, і ґрунтується на культурі сили, він пояснює мотиви зовнішньополітичних дій Росії комплексом загроз, викладених в концепті «Росія – обложена фортеця». І для відповіді на цей комплекс загроз Росія має створити навколо себе пояс безпеки, і, таким чином, наблизитись до сильнішого супротивника і рухатись далі. «Імперія як відповідь на загрозу» [4]. Будь-які дії партнерів, спрямовані на простір спільних інтересів, яким, зокрема, є Східна Європа, сприймається як виклик та імпульс до розгортання конкурентної боротьби. Адже будь-які двосторонні дії на спільному полі – це гра з нульовою сумою, де виграє лише один. В основі лежить ментально-психологічний конфлікт, коли ліберально-демократичні цінності Європи та Заходу в цілому сприймаються як загроза православним традиційним цінностям, захисником яких вважає себе Росія, та як загроза внутрішньополітичній стабільності та встановленому соціальному порядку.

В 2013 р. Росія продовжила реалізацію амбіцій по нарощуванню м'язів світового центру сили, головним інструментом чого вона обрала розбудову інтеграційних чи квазі-інтеграційних структур на зразок Митного Союзу та Євразійського Економічного Співробітництва, що має перетворитись на Євразійський Союз. В статусі лідера даного процесу Росія веде переговори з Європейським Союзом. Розширення кола повноправних учасників зазначених структур має зміцнити їх ресурсний потенціал та геостратегічне значення. Це пріоритет зовнішньої політики Росії на пострадянському просторі. Ініційовані та очолені Росією проекти засновані не на ціннісних критеріях, вони мають чисто геополітичні цілі.

Переслідування Європейським Союзом власних цілей через програму Східне партнерство як інструменту східної політики ЄС та поява інтеграційних структур під егідою Росії оформили конкурентну геополітичну боротьбу двох суб'єктів на просторі «спільного сусідства», що охопив країни так званої Нової Східної Європи та Кавказу. Яскравим свідченням тому є висловлювання державних діячів та політиків з обох сторін. Так, коментуючи ухвалену в лютому 2013 р. нову концепцію зовнішньої політики Росії, Голова Комітету Держдуми з освіти та голова правління фонду «Русский мир» В. Ніконов відзначив, що майбутнє СНД, відносини з країнами якого стоять в першому ряду пріоритетів Росії, у більшій мірі залежать від того, куди піде Україна [5, с. 20]. З іншого боку, міністр закордонних справ Литви Л. Лінкевічюс заявив: «Якщо угода про асоціацію підписана не буде, у Східного партнерства буде дуже сумнівне майбутнє» [6].

Яскравим проявом конкурентної боротьби стала ситуація навколо Вірменії, яка, рухаючись до парафування Угоди про асоціацію з ЄС, 3 вересня 2013 р. заявила про свій намір увійти до Митного Союзу, що автоматично означало відмову від парафування Угоди про асоціацію. Напередодні зовнішньополітичного розвороту Вірменії В. Путін здійснив візит в Баку – перший за останні багато років, – в результаті якого було домовлено про постачання російського озброєння до Азербайджану на суму 4 млрд. дол. За наявності перманентного конфлікту між Вірменією та Азербайджаном такий крок Росії фактично

означав підтримку однієї зі сторін конфлікту, що змусило Вірменію зробити вибір на користь російського проекту – як плату за безпекові гарантії.

Головним інструментом тиску та силової дипломатії Росії виступає енергетичний фактор. Показово, що в одному із звітів Центру військово–політичних досліджень Інституту США та Канади Російської Академії наук «Оптимізація воєнної політики Росії в цілях забезпечення національної енергетичної безпеки», який був опублікований у листопаді 2012 р., міститься достатньо відверта констатація: «Основними споживачами російської сировини є країни Східної, Центральної та Західної Європи. Навіть країни з досить диверсифікованою економікою, такі як Німеччина, серйозно залежать від Росії... Це ... дозволяє Росії досягати певних політичних цілей, наприклад, призупинення розширення НАТО, поглиблення зв'язків з Україною шляхом підтримки проросійського кандидата на президентських виборах і т. д.» [7].

Основою конкурентної боротьби ЄС і Росії на просторі спільного сусідства є конфлікт двох абсолютно різних парадигм розвитку і стратегічних цілей. В основі європейського проектування сили на регіон лежить ціннісно-нормативний і частково геополітичний фактор або ціннісно-орієнтована геополітика (values-oriented geopolitics [8]). Російська парадигма проектування сили базується на прагматичній геополітиці. І змагання відбувається саме в контексті цих двох парадигм.

Зрештою, чим є Угода про асоціацію для України? Підписання Угоди про асоціацію варто розглядати в більш широкому контексті – як процес формування якісно нового політичного простору в Європі. Зараз в світі відбуваються складні процеси ретериторіалізації, коли вибудовуються нові політичні простори, в основі яких лежать цінності і конструювання регіональної ідентичності. Відтак, пошук свого місця в них відбувається саме на підставі спільних цінностей, уявлень, образів і символів, традицій. Для українського суспільства підписання Угоди означало стати учасником цього нового простору, з іншими суб'єктами якого Україна поділяє спільні цінності. Що, відтак, і обумовлює її європейську ідентичність.

Для України Угода про асоціацію розглядається значною частиною суспільства та експертними колами в якості імпульсу та певного алгоритму для розробки нової форми суспільно–політичних відносин. Зростає усвідомлення вичерпності пострадянської моделі розвитку (і це визнають російські експерти [9]), що базувалась, за словами Лілії Шевцової, на «паразитванні на радянській спадщині» [10]. Відтак, Угода, в основу якої закладені споріднені українському суспільству цінності, розглядається в якості модернізаційного механізму розбудови економіки та політичної системи й інноваційного розвитку як запоруки стабільного поступу країни.

Відтак, Угода про асоціацію для України є не просто нормативно-правовим документом, це ціннісний аргумент, який в довготерміновій перспективі обіцяє суспільно-політичні та економічні дивіденди для країни, оздоровлення суспільства і зміцнення державності. Це могло би ознаменувати завершальний етап транзитивного періоду в розвитку пострадянської України.

Провал підписання Угоди з Україною на Вільнюському самміті, хоча, й ініційований відмовою керівництва України, засвідчив ряд висновків, що їх має зробити ЄС.

Переговорний процес відбувався на основі дотримання Україною ряду вимог, чітко задекларованих Євросоюзом в якості передумови підписання Угоди. Дані вимоги руйнували в основі ту політичну і економічну модель, в якій функціонував існуючий політичний режим в Україні.

Європейський Союз від початку переговорного процесу позиціонував підготовку до підписання як суто технічний процес: Угода підписується по виконанню чітко зафіксова-

них вимог. Проте геополітичне положення України в зоні спільного сусідства ЄС і Росії, характер політико-владної верхівки, неоднорідність ідеологічних уподобань та ціннісних орієнтації суспільства, що може використовуватись як інструмент маніпуляцій, вимагали не технічного підходу, а кількох гнучких сценаріїв ведення переговорів, включаючи компенсаторні механізми. Активний вступ Росії в боротьбу виразно перевів технічний процес у геополітичну площину, що вимагало інших інструментів. Як зазначають деякі експерти, «тиск, який Росія чинила на Україну для зриву підписання Угоди про асоціацію, виявив слабкі сторони програми Східного партнерства з її технократичним акцентом на регуляторне зближення» [11].

Європейський Союз приміряв на Україну та інші країни Східного партнерства перевірені інструменти своєї зовнішньої політики, які спрацьовували по відношенню до тих держав, що на сьогодні є членами Союзу. Угода про асоціацію – це унікальний для нормативно-правової історії відносин Союзу з партнерами документ, який не має аналогів. По-перше, він відрізняється від тих асоціативних відносин, що мали країни Центрально-Східної Європи в кінці 1990-х – початку 2000-х років. Їх завданням було, в першу чергу, підготувати партнерів до вступу в Європейський Союз. Текст Угоди про асоціацію з Україною не має ніякого відсилання на коротко- чи довгострокову перспективу членства.

Центральним принципом Європейської політики сусідства на східному напрямку та програми Східне партнерство стоїть принцип обумовленості (*conditionality*). На думку деяких дослідників, саме завдяки принципу обумовленості Європейському Союзу вдалося відібрати найбільш гідних членів. Проте нинішні країни-сусіди володіють лише статусом сусіда-партнера, що в найближчому майбутньому отримає максимум статус асоційованого члена без членства. Це істотно девальвує рівень відносин і перспективу їх поглиблення. Механізм обумовленості спрацьовує у разі, якщо привілеї, отримані від Євросоюзу, переважають внутрішні адаптаційні витрати. Не можна не погодитись з І. Солоненко [12, с. 7], яка пише, що стимул членства, який мали держави Центрально-Східної Європи, був достатньо вагомим для країн-кандидатів, щоб понести суттєві витрати, пов'язані з реформами. Проте, в Україні, як і в більшості країн пострадянського простору, адаптаційний тиск не має такого ефекту як, скажімо, в країнах ЦСЄ, що стали членами ЄС. Це зумовлено історичними обставинами, в силу яких має місце незрілість політичної та правової культури, відсутність внутрішньої консолідації щодо стратегічних питань, та специфіка політичної еліти країни.

На недоліки тактики заохочень і стимулів ЄС звертає увагу М. Емерсон [13, с. 3]. Він закидає Союзу невідповідність запропонованих стимулів тим зобов'язанням, що мають на себе брати держави-партнери (зокрема, це впровадження 300-400 нормативно-правових актів ЄС). За його словами, ЄС, по суті, підміняє зовнішньополітичну концепцію єдиним стимулом наступного (з невизначеною часовою перспективою) приєднання (*The Wider Europe Matrix*). І закликає євробюрократів врахувати, що безумовне впровадження *acquis* можливе лише за умови, якщо вони йдуть в так званому «пакеті членства». Інакше, для будь-якого партнера, який не має чіткої перспективи членства, реформування за європейським зразком є непосильним тягарем.

Деякі європейські експерти [14, с. 3] підкреслюють, що виконання висунутих вимог до країн-партнерів означає автоматичну втрату влади, і це варто враховувати, очікуючи їх реального виконання.

Наразі ведеться і розгорнеться з новою силою ключова дискусія в політичному та науковому середовищі ЄС щодо того, чи має ЄС пропонувати більше стимулів / заохочень (*incentives*) країнам-партнерам в зоні сусідства. Прихильники інтенсифікації заохочень як

центрального механізму трансформаційної політики ЄС [15] вважають, що без надсилення потужніших стимулів сусіднім державам політика ЄС не буде мати ефекту. ЄС же наразі не пропонує Україні, яка підпадає під значний тиск Росії, настільки вагомих заохочень, які могли б переважити тиск її східного сусіда.

Провал підписання Угоди з Україною наніс серйозний удар по зовнішньополітичним амбіціям ЄС. Він в черговий раз продемонстрував дефіцит єдності і відсутність цілісної стратегії як щодо України, так і щодо Росії. Знову виокремлюється два «табори» в ЄС – прихильники конформізму у відносинах з Росією і прихильники рішучого поглиблення відносин із Україною та її залучення до інтеграційного проекту. Справедливо відзначити, що в обох випадках Україні відведена роль об'єкта в інтересах груп, що вимагає від неї формування більш чіткої власної зовнішньополітичної стратегії.

ЄС пропонував Україні шляхом підписання Угоди отримати довгострокові дивіденди. На відміну від Росії, яка запропонувала короткострокові – фінансові та політичні гарантії стабільності режиму. Для пострадянської політичної еліти останні завжди спрацьовували ефективніше.

Євросоюз недооцінив, а українська сторона не артикулювала втрати від запровадження ПВЗВТ та зниження товарообігу з Росією, і не виносила на попередніх етапах переговорів питання компенсаторних механізмів.

Незважаючи на деяку поступливість, ЄС не відпрацював тактику ведення боротьби у випадку включення в неї Росії, що було неминуче. ЄС недооцінив суперника, не достатньо швидко реагував на події і не мав плану «Б». Деякі європейські політики після зовнішньополітичного розвороту Вірменії у вересні пропонували опрацювати дієві економічні механізми захисту Києва від тиску Москви і навіть підписати Угоду про асоціацію та ПВЗВТ, не чекаючи Вільнюського саміту. Проте їх голоси залишилися не почутими.

Євросоюз дуже мало зробив для того, щоб посилити вразливі геостратегічні та гео-економічні позиції деяких країн-учасниць до російського тиску або зробив це вибірково. Так, для прикладу, ЄС закидають, що він поставив Вірменію перед вимогою закрити атомну станцію без пропозиції будь-якої альтернативи вирішення енергетичного питання; не запропонував шляхів вирішення вірмено-азербайджанського конфлікту щодо Нагорного Карабаху чи питання відкриття вірмено-турецького кордону для нормалізації транспортного сполучення [16]. Євросоюз, вочевидь, мав виробити формат включення Росії в переговорний процес і випрацювати або компенсаторні механізми для України та інших учасників Східного партнерства, або компенсаторні заходи для Росії. Як зазначає класик геополітики Зб. Бжезинський: «Ми хочемо, щоб Україна була в Європі, але не як зброя проти Росії, а як початок процесу, який зрештою охопить Росію» [17].

Наразі ряд європейських аналітиків рекомендують Євросоюзу переглянути свою зовнішню політику і зробити її більш цілеспрямованою, «більш геополітичною» та менш бюрократичною (такою, що вимагає відповідності всьому численному законодавству ЄС) [13, с. 16], обрати між геополітикою та ціннісною конвергенцією [8]. Хоча є думки, що «Європа (вже) відмовилася від нормативного виміру в своїй зовнішній політиці», що «підтвердив європейський проект Східного партнерства» [18].

Якщо про поразку Євросоюзу можна говорити достатньо виразно, то здобутки Росії є доволі сумнівними.

Безперечно, з огляду на геополітичний характер змагання, Росії вдалося втримати Україну від остаточного переходу до цивілізаційно іншої системи. Це дуже символічно для Росії і означає збереження стабільності внутрішньополітичного режиму. «Втрата» України в економічному сенсі особливої загрози Росії не несла. Доля України в загальному росій-

ському імпорту складає (за даними ВТО) 5,5% і ці товари є імпортозамінними [19]. Тож, контроль над Україною несе Росії лише ідеологічні переваги. Цей контроль має негативний зміст – тобто підкорити не для чогось, а щоб не дати зробити щось, не вигідне Росії.

У той же час, Росія однозначно програла в ряді важливих позицій. Її відносини з Євросоюзом втратили динаміку. Росія виступила суб'єктом переформатування європейського політичного простору і змушує ЄС та США як світові центри сили шукати нових форм діалогу з нею. Соціально-економічні та фінансові наслідки політичної та економічної кризи в Україні, як і європейські та американські санкції, запроваджені проти Росії, безперечно, не можуть не відобразитись на її становищі.

Висновки. З огляду на різницю в цивілізаційно-парадигмальному розвитку ЄС і Росії, їх геостратегічні цілі, Україна в близько- та середньостроковій перспективі залишатиметься в зоні конкурентної боротьби. Останні події вкотре продемонстрували актуальність безпекової дилеми України. І в зовнішньополітичній, і в безпековій площині ключовим питанням залишився пошук такої моделі взаємовідносин із сусідніми центрами сили, яка забезпечить Україні захищеність, інноваційний та модернізаційний поступ, позбавлений зовнішньополітичного тиску.

В ситуації, що склалась, Україна має випрацювати чіткі зовнішньополітичні кроки. Україна разом із Євросоюзом мають прорахувати і передбачити всі необхідні компенсаторні механізми і заходи, які допоможуть Україні максимально безболісно пройти перехідний етап імплементації Угоди про асоціацію, із врахуванням важливості конструктивного розвитку українсько-російських відносин.

Україна має запропонувати зміни до підходів та інструментів, закладених в програму Східне партнерство. Програма має запровадити диференціацію в підходах до вироблення політики по відношенню до країн-партнерів. ЄС має вдатися до перебалансування стимулів та заохочень до виконання вимог по Угодах про асоціацію.

Розширення та диверсифікація енергетичних постачань. Розробка стратегії відносин з Росією, яка, серед іншого, виключала би залежність української політики від коливань цін на постачання газу з Росії.

Підтримка тісних відносин з ключовими лобістами поглиблення інтеграції України з ЄС, зокрема, з країнами Центральної Європи, а також Швецією та з державами, що визначають магістральні напрямки розвитку ЄС, перш за все, із Німеччиною.

Список використаної літератури

1. Börzel T. A. When Europe hits beyond its borders: Europeanization and the near abroad / Tanja A. Börzel // Comparative European Politics. – 2011. – № 9. – P. 394-413.
2. Börzel T. A. The Transformative Power of Europe Reloaded. The Limits of External Europeanization / Tanja A. Börzel : KFG Working Paper. – February 2010. – № 11.
3. Lytvynenko O. The Talons of the Double-Headed Eagle: A Sketch of Russian Strategic Culture / Oleksandr Lytvynenko : Seaford House Paper. Royal College of Defence Studies. – July 2013. – 34 p.
4. Литвиненко О. Нас чекає дуже жорстке зіткнення з Росією. Лекція про стратегічну культуру сусіда [Електронний ресурс] / Олександр Литвиненко. – 14. 10. 2013. – Режим доступу: http://texty.org.ua/pg/article/newsmaker/read/49014/Nas_chekaje_duzhe_zhorstke_zitk-nenna_z_Rosijeju.
5. Никонов В. Россия сохраняется как мировой центр силы, но не ставит глобальных целей [Електронний ресурс] / В. Никонов // Индекс безопасности. – Весна 2013. – №

- 2 (105), Том 19. – Режим доступу: <http://pircenter.org/media/content/files/11/13722628610.pdf>.
6. Голова МЗС Литви: якщо Україна не підпише асоціацію з ЄС, то втратить все [Електронний ресурс] // ТСН. – 16. 06. 2013. – Режим доступу: <http://tsn.ua/politika/golova-mzs-litvi-yakscho-ukrayina-ne-pidpisha-asociaciyu-z-yes-to-vtratit-vse-298624.html>.
 7. Гончар М. Справа – труба? [Електронний ресурс] / М. Гончар, М. Алінов // Дзеркало тижня. – 2013. – Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/energy_market/sprava-truba.html.
 8. Youngs R. Smart Geostrategy for the Eastern Partnership [Електронний ресурс] / Richard Youngs, Kateryna Pishchikova. – November 14, 2013. – Режим доступу: <http://carnegieendowment.org/2013/11/14/smart-geostrategy-for-eastern-partnership/gtsl?reloadFlag=1>.
 9. Лукьянов Ф. Исчерпанная Украина [Електронний ресурс] / Ф. Лукьянов // Россия в глобальной политике. – 27. 01. 2014. – Режим доступу: <http://www.globalaffairs.ru/redcol/Ischerpannaya-Ukraina-16334>.
 10. Бездіяльність породжує радикалізм [Електронний ресурс]. // День. – 20. 01. 2014. – Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/uk/article/tema-dnya-podrobici/bezdiyalnist-porodzhuie-radikalizm>.
 11. Закордонні експерти про відповідальність Заходу за події в Україні [Електронний ресурс] // Тиждень. – 14. 01. 2014. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/Politics/98808>.
 12. Solonenko I. The EU's 'transformative power' towards the Eastern neighbourhood: the case of Ukraine [Електронний ресурс] / Iryna Solonenko // SPES Policy Papers. – August 2010. – Режим доступу: http://www.iep-berlin.de/fileadmin/website/09_Publikationen/SPES_Policy_Papers/The_EU_s_transformative_power_towards_the_Eastern_neighbourhood-the_case_of_Ukraine_Iryna_Solonenko.pdf.
 13. Emerson M. After the Vilnius fiasco: Who is to blame? What is to be done? [Електронний ресурс] / Michael Emerson – Centre for European Policy Studies, January 2014. – No. 8 / 21 – Режим доступу: <http://ceps.be/book/after-vilnius-fiasco-who-blame-what-be-done>.
 14. Najšlová L. The EU in the East: too ambitious in rhetoric, too unfocused in action [Електронний ресурс] / Lucia Najšlová, Věra Řiháčková, Olga Shumylo–Tapiola // Policy Paper. – 19 February 2013. – No. 71. – Режим доступу: <http://www.eng.notre-europe.eu/011-15081-The-EU-in-the-East-too-ambitious-in-rhetoric-too-unfocused-in-action.html>.
 15. Grabbe H. How the EU should help its neighbours [Електронний ресурс] / Heather Grabbe // Centre for European Reform, June 2004. – Режим доступу: http://www.cer.org.uk/sites/default/files/publications/attachments/pdf/2012/policybrief_eu_neighbours-5399.pdf.
 16. Emerson M. Putin's grand design to destroy the EU's Eastern Partnership and replace it with a disastrous neighbourhood policy of his own / Michael Emerson and Hrant Kostanyan. – Centre for European Policy Studies. – 17 September 2013.
 17. Збігнев Бжезинський: Янукович зрозумів, що не має шансів на чесних виборах. Тому пішов під парасольку Путіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/articles/2014/01/15/7009577>
 18. Шевцова Л. Майдан – вызов для Украины, России и Запада [Електронний ресурс] / Лилия Шевцова // Ежедневный журнал. – 06.12.2013. – Режим доступу: <http://ej.ru/?a=note&id=23909#>.
 19. Мишке Я. ЕС и российско-украинский конфликт [Електронний ресурс] / Якоб Мишке, Андреас Умланд // Россия в глобальной политике. – Режим доступу: <http://www.globalaffairs.ru/global-processes/ES-i-rossiisko-ukrainskii-konflikt-16315>.

EU–RUSSIA COMPETITION IN THE SHARED NEIGHBORHOOD AREA

Khylko O. L.

PhD in Political Science, Senior Research Fellow, Institute of International Relations of Kyiv National Taras Shevchenko University.

Abstract. *After the last wave of European Union expansion the so-called «shared neighborhood» area (i.e. region of Eastern Europe) emerged between it and Russia. The integration of this area subjects to a particular political space will determine the power parameters of the respective centers. In the core of competition between the two subjects of international cooperation lies a conflict of two different paradigms of development as well as geostrategic goals. At the heart of European power extrapolation on the region is a value-normative and partly geopolitical factor or value-oriented geopolitics. Russian power extrapolation paradigm is based on a pragmatic geopolitics. And the competition takes place in the context of these two paradigms. At present, Ukraine, which has crucial power characteristics among the shared neighborhood area participants, is in the focus of this competition.*

To achieve their geostrategic goals the two subjects of international interaction apply different tools, the effectiveness of which is questionable. That is proved by the example of Ukraine, which is in the process of signing the Association Agreement with the EU.

Given the difference in the civilizational and paradigm development of EU and Russia as well as their geostrategic goals Ukraine in short- and medium-term perspective will stay in the area of competition, that will require search of a model of interaction with the neighboring power centers that will provide Ukraine with development free from foreign pressure.

Key words: *Ukraine, EU, Russia, shared neighborhood area, transformation power, Association Agreement.*

Referances

1. Börzel T. A. When Europe hits beyond its borders: Europeanization and the near abroad / Tanja A. Börzel // Comparative European Politics. – 2011. – № 9. – P. 394-413.
2. Börzel T. A. The Transformative Power of Europe Reloaded. The Limits of External Europeanization / Tanja A. Börzel : KFG Working Paper. – February 2010. – № 11.
3. Lytvynenko O. The Talons of the Double-Headed Eagle: A Sketch of Russian Strategic Culture / Oleksandr Lytvynenko : Seaford House Paper. Royal College of Defence Studies. – July 2013. – 34 p.
4. Lytvynenko O. Nas chekaye duzhe zhorstke zitknennya z Rosiyeyu. Lektsiya pro stratehichnu kulturu susida [Electronic resource] / Oleksandr Lytvynenko. – 14.10.2013. – Rezhym dostupu: http://texty.org.ua/pg/article/newsmaker/read/49014/Nas_chekaje_duzhe_zhorstke_zitknenna_z_Rosijeju.
5. Nikonov V. Rossiya sohranyayetsya kak mirovoy tsentr sily, no ne stavit globalnykh tseley [Electronic resource] / V. Nikonov // Security Index. – Spring 2013. – No. 2 (105), Volume 19. – Rezhym dostupu: <http://pir-center.org/media/content/files/11/13722628610.pdf>.
6. Holova MZS Lytvy: yakshcho Ukrayina ne pidpyshe asotsiatsiyu z ES, to vtratyt vse [Electronic resource] // TSN. – 16. 06. 2013. – Rezhym dostupu: <http://tsn.ua/politika/golova-mzs-litvi-yakscho-ukrayina-ne-pidpyshe-asociaciyu-z-yes-to-vtratit-vse-298624.html>.
7. Honchar M. Sprava – truba? [Electronic resource] / M. Honchar, M. Alinov. – Rezhym dostupu: http://gazeta.dt.ua/energy_market/sprava-truba.html.
8. Youngs R. Smart Geostrategy for the Eastern Partnership [Electronic resource] / Richard Youngs, Kateryna Pishchikova. – November 14, 2013. – Rezhym dostupu: <http://carnegieendowment.org/2013/11/14/smart-geostrategy-for-eastern-partnership/gtsl?reloadFlag=1>.
9. Luk'yanov F. Ischerpannaya Ukraina [Electronic resource] / F. Luk'yanov // Rossiya v globalnoy politike. – 27. 01. 2014. – Rezhym dostupu: <http://www.globalaffairs.ru/redcol/Ischerpannaya-Ukraina-16334>.
10. Bezdiyalnist porodzhuye radykalizm [Electronic resource] // Den'. – 20. 01. 2014. – Rezhym dostupu: <http://www.day.kiev.ua/uk/article/tema-dnya-podrobici/bezdiyalnist-porodzhue-radikalizm>
11. Zakordonni eksperty pro vidpovidalnist Zakhodu za podii v Ukraini [Electronic resource] // Tyzhden. – 14. 01. 2014. – Rezhym dostupu: <http://tyzhden.ua/Politics/98808>.

12. Solonenko I. The EU's 'transformative power' towards the Eastern neighbourhood: the case of Ukraine [Electronic resource] / Iryna Solonenko // SPES Policy Papers. – August 2010. – Rezhym dostupu: http://www.iep-berlin.de/fileadmin/website/09_Publikationen/SPES_Policy_Papers/The_EU_s_transformative_power_towards_the_Eastern_neighbourhood-the_case_of_Ukraine_Iryna_Solonenko.pdf.
13. Emerson M. After the Vilnius fiasco: Who is to blame? What is to be done? [Electronic resource] / Michael Emerson. – Centre for European Policy Studies, January 2014. – No. 8 / 21. – Rezhym dostupu: <http://ceps.be/book/after-vilnius-fiasco-who-blame-what-be-done>.
14. Najšlová L. The EU in the East: too ambitious in rhetoric, too unfocused in action [Electronic resource] / Lucia Najšlová, Věra Řiháčková, Olga Shumylo-Tapiola // Policy Paper. – 19 February 2013. – No. 71. – Rezhym dostupu: <http://www.eng.notre-europe.eu/011-15081-The-EU-in-the-East-too-ambitious-in-rhetoric-too-unfocused-in-action.html>.
15. Grabbe H. How the EU should help its neighbours [Electronic resource] / Heather Grabbe // Centre for European Reform, June 2004. – Rezhym dostupu: http://www.cer.org.uk/sites/default/files/publications/attachments/pdf/2012/policybrief_eu_neighbours-5399.pdf.
16. Emerson M. Putin's grand design to destroy the EU's Eastern Partnership and replace it with a disastrous neighbourhood policy of his own / Michael Emerson and Hrant Kostanyan. – Centre for European Policy Studies. – 17 September 2013.
17. Zbigniew Bzhezynskyyi: Yanukovych zrozumiv, scho ne maye shansiv na chesnykh vyborakh. Tomu pishov pid parasolku Putina [Electronic resource]. – Rezhym dostupu: <http://www.pravda.com.ua/articles/2014/01/15/7009577>.
18. Shevtsova L. Maidan – vyzov dlya Ukrainy, Rossii i Zapada [Electronic resource] / Liliya Shevtsova // Yezhednevnyi zhurnal. – 06.12.2013. – Rezhym dostupu: <http://ej.ru/?a=note&id=23909#>.
19. Mishke Y. ES i rossiysko-ukrainskiy konflikt [Electronic resource] / Yakob Mishke, Andreas Umland // Rossiya v globalnoi politike. – Rezhym dostupu: <http://www.globalaffairs.ru/global-processes/ES-i-rossiisko-ukrainskii-konflikt-16315>.

КОНКУРЕНТНАЯ БОРЬБА ЕС И РОССИИ НА ПРОСТРАНСТВЕ ОБЩЕГО СОСЕДСТВА

Хилько О. Л.

Кандидат политических наук, старший научный сотрудник Института международных отношений Киевского национального университета имени Тараса Шевченко.

Аннотация. После последней волны расширения Европейского Союза между ним и Россией оформился так называемое пространство «общего соседства», то есть регион Восточной Европы. Его интегрированность в то или иное пространство будет определять силовые параметры соответствующих центров. В основе конкурентной борьбы двух субъектов международного взаимодействия лежит конфликт двух совершенно разных парадигм развития и стратегических целей. В основе европейского проектирования силы на регион лежит ценностно-нормативный и частично геополитический фактор или ценностно-ориентированная геополитика. Российская парадигма проектирования силы базируется на прагматичной геополитике. И конкуренция происходит именно в контексте этих двух парадигм. На сегодня Украина, которая обладает определяющими силовыми характеристиками в зоне общего соседства, стоит в центре этой конкурентной борьбы.

Для достижения собственных геостратегических целей два субъекта международного взаимодействия используют различный инструментарий, эффективность которого остается под вопросом, что доказывает пример Украины, которая находится в процессе подписания Соглашения об ассоциации с ЕС.

Учитывая разницу в цивилизационно-парадигмальном развитии ЕС и России, их геостратегические цели, Украина в ближне- и среднесрочной перспективе будет оставаться в зоне конкурентной борьбы, что требует поиска такой модели взаимо-

отношений с соседними центрами силы, которая обеспечит Украине прогресс, свободный от внешнеполитического давления.

Ключевые слова: *Украина, ЕС, Россия, зона общего соседства, трансформационная сила, Соглашение об ассоциации.*